

DOI 10.32405/2218-7650-2018-6(35)-217-230
УДК 316.72:378

Шолох Олена Анатоліївна,

викладач кафедри педагогіки і методики викладання
історії та суспільних дисциплін
НУ «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0996-6138>
timoshko49@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті представлено теоретичні аспекти формування морально-духовних цінностей у процесі фахової підготовки майбутніх психологів. Розглядається сутність понять «моральність», «духовність», «духовно-моральні цінності»; обґрунтовується актуальність та необхідність формування духовно-моральних цінностей майбутніх психологів у процесі фахової підготовки. Визначено складові моральної культури: культура етичного мислення, культура почуттів і культура поведінки, які показують рівень опанування майбутніми педагогами морального досвіду суспільства, спроможність цілеспрямовано й послідовно дотримуватися моральних цінностей, норм, принципів та готовність до передавання цих життєвих цінностей прийдешнім поколінням. Охарактеризовано основні вектори розвитку й удосконалення духовно-морального виховання, орієнтації на загальнолюдські моральні цінності в колективах студентської спільноти, які разом із сімейними цінностями, громадянськими та національними цінностями складають систему моральних цінностей у загальній концепції морального виховання особистості. У статті стверджується, що ефективність професійної підготовки майбутніх психологів безпосередньо залежить від ступеня сформованості у них ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності. Адже навчання майбутньої професії протікає продуктивніше при наявності у особистості сильних, яскравих мотивів, що викликають бажання активно займатися саме цією діяльністю. Ціннісне ставлення до професійної діяльності – інтегрована якість особистості, що спирається на професійну і моральну самосвідомість, значущість яких спонукає проявляти активність в оволодінні професійними знаннями, вміннями, навичками. Важливе місце в системі формування ціннісного ставлення до майбутньої педагогічної професії є формування духовно-моральних цінностей у студентів. Авторка статті переконує у необхідності розвитку системи

цінностей сучасного молодого покоління на основі духовних й моральних орієнтирів.

Ключові слова: мораль, духовність, цінності, майбутні психологи, фахова підготовка.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На студентську молодь дедалі більш очевидним є вплив молодіжної субкультури, відірваної від загальнолюдських духовно-моральних цінностей, багатовікової спадщини українського народу. Саме це спонукає сучасних викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) формувати у студентів духовно-моральні цінності у процесі становлення кожного з них як особистості. На необхідності звернення до виховного досвіду народу, його моралі наголошено в Законі «Про вищу освіту», державній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», Концепції національного виховання.

Безперечно, духовно-моральний розвиток студентської молоді належить до національних інтересів нашої держави. Завдання педагогічних колективів ЗВО, батьківської громадськості, молодіжних організацій – навчити молоду людину взаємодіяти на основі моральних цінностей у гармонії з іншими людьми, собою, світом навколо себе – є також і стратегією виховної політики сучасної вищої школи. Така модель освіти має базуватися на засадах демократизму та гуманізму і сприяти створенню умов для особистісного розвитку, самореалізації людини. За сучасних умов, роль закладу вищої освіти у формуванні ціннісно-орієнтованої, морально-духовної особистості є важливою. Студентська молодь на основі позитивних і негативних проявів повинна вміти визначати діяльнісно-поведінковий рівень свого розвитку.

Натомість, на сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема відродження духовності і системи духовно-моральних цінностей залишається актуальною. Вже стало зрозумілим, що сьогодні час освіти, яка полягає лише у пізнанні світу, закінчився, що нині духовність виконує в житті суспільства значущу роль.

Метою морального виховання *майбутніх психологів* є формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, що залишається стійким орієнтиром у прогнозуванні їхньої майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формування духовно-моральних цінностей молодого покоління в державі в епоху її інтеграції до загальноєвропейського співтовариства є актуальною проблемою нових наукових знахідок вітчизняних науковців. Дослідження стану духовно-морального виховання майбутніх фахівців здійснювали філософи, соціологи,

психологи і педагоги, які безпосередньо чи опосередковано позиціонували різновекторні аспекти формування духовно-моральних цінностей студентської молоді в умовах ЗВО.

Розроблення зазначеної проблеми базуються на положеннях філософського вчення *про цінності* О. Дробницького, А. Здравомислова, М. Каган, П. Матвєєва; психологічні основи формування духовно-морально цінностей учнівської молоді розкриваються у працях І. Беха, М. Боришевського, С. Бубнова, О. Власенко, П. Ігнатенко, В. Москальця, В. Ядова; педагогічні основи виховання у студентської молоді духовно-моральних цінностей українського народу показано в роботах О. Вишневського, В. Оржеховської, Л. Повалій, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Чорної, П. Щербаня, М. Яницького; духовний розвиток особистості є предметом досліджень у вітчизняній педагогіці та психології у працях І. Беха, М. Бердяєва, М. Боришевського Л. Виготського, І. Зязюна, М. Савчина, Е. Помиткіна, С. Яремчука, С. Ярмусь та інших авторів; питання виховання моральної відповідальності особистості розглядалося в дослідженнях А. Петровського, М. Ярошевського, М. Савчина, Р. Лазарус.

Наукову розробку сутності загальнолюдських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язків з різними видами людської діяльності здійснили такі вчені: М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Соловйов, В. Розанов, Е. Жильсон, Е. Кассирер, Д. Тичин, Х. Ортега-і-Гассет, П. Тейяр де Шарден, С. Франк та ін. Методологічні засади виховання духовних цінностей у студентів ЗВО обґрунтовано у наукових працях В. Зінченко, М. Євтуха, В. Кременя, Б. Лихачова, С. Максименка, М. Нікандрова, В. Пономарьова, Д. Чернилевського та інших. Теоретичне обґрунтування значущості виховання духовних цінностей у студентської молоді ЗВО здійснили Н. Ничкало, І. Бех, Є. Бондаревська, М. Боришевський, І. Зязюн, А. Капська, В. Кірсанов, О. Олексюк, Г. Сагач, О. Сухомлинська, Т. Тюріна, Г. Шевченко та ін.

Результати наукових пошуків учених дали змогу дійти висновку, що морально-духовні цінності молоді людини – це сукупність таких ставлень до особистісно і суспільно значущих норм, правил, принципів поведінки, які забезпечують піднесення морально-етичних знань до рівня моральних поглядів, почуттів, потреб, мотивів, установок.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення й обґрунтування проблем удосконалення формування духовно-моральних цінностей майбутніх психологів у процесі фахової підготовки.

Основними *завданнями* дослідження є усвідомлення та визначення основних понять дослідження; дослідження складників, що складають

систему моральних цінностей у загальній концепції морального виховання особистості.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виховання – це складний і багатогранний процес формування особистості, створення оптимальних умов для її фізичного, психічного та соціального розвитку. Процес формування духовно-моральних цінностей особистості починається із самого народження [1].

Поняття «виховання» в педагогічній літературі застосовується в широкому та вузькому значенні. Виховання в широкому значенні трактується як освіта, навчання, процес формування особистості й підготовки її до активної участі у виробничому, суспільному та культурному житті. Формування світогляду, морального обличчя, розвиток смаку, фізичний розвиток – це більш вузьке значення розглядуваної дефініції.

У філософському розумінні *моральне виховання* – це «виховна діяльність освітнього закладу і сім'ї, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі, участь у практичній діяльності» [2, с. 27].

Поняття «загальнолюдські моральні цінності», «ціннісна орієнтація» є ключовими для багатьох наук: філософії, соціології, психології, педагогіки. У філософському аспекті питання морального становлення особистості розглядається як універсальні, що фіксують найбільш загальні типи відносин між суб'єктами з приводу певних явищ, фактів, ідей і набувають у процесі оцінки позитивну чи негативну значущість (С. Анісімов, В. Тугаринов).

Методологічною основою морального виховання є *етика* – наука про мораль, її природу, структуру й особливості походження й розвитку моральних норм і взаємин між людьми в суспільстві. Оскільки моральність має суспільний характер, то під нормами моральності слід розуміти вимоги суспільства до поведінки людей у певних ситуаціях.

Категорія «мораль» трактується як «система цінностей, принципів, норм і правил поведінки та діяльності людей, які регулюють відносини між ними на гуманній основі» [3].

Ідеали й норми моралі створювалися віками у кожного народу, а стверджувалися і вдосконалювалися у практиці поведінки та взаємовідносин. Нині все більше утверджується думка, що особливості різних історичних епох впливали на формування певних моральних уявлень, правил поведінки, виховних ідеалів у моральному становленні особистості.

На нашу думку, *зміст морального виховання* – виховання любові, поваги до батьків і старших, вірності у дружбі та коханні, свідомого, творчого ставлення до виконання професійних обов'язків, особистої відповідальності за свою працю, любові до рідної землі, до рідної мови, вірності ідеям,

принципам народної моралі та духовності, шляхетного ставлення до жінки, турбуватися про молодших тощо. Ці норми конкретизуються в моральних цінностях, моральному ідеалі, моральних принципах та, відповідно, підтримуються авторитетом громадської думки, прикладом, звичкою. Особлива увага має приділятися засвоєнню студентами норм і традицій загальнолюдського етикету. Значущу роль принципи моралі та духовності відіграють у процесі фахової підготовки майбутніх психологів, адже майбутні професіонали мають усвідомлювати свої переконання і цінності й продукувати їх в організації психологічної допомоги представникам сучасного соціуму. Моральне виховання має бути також важливим складником успішної фахової підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності, особливо у закладах освіти.

Із педагогічного погляду моральне виховання – це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття й поведінку вихованців з метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі [4].

Наявні трактування поняття «моральне виховання» науковцями. Так, І. Гончаренко визначає, що це – «цілеспрямований процес формування моральної свідомості, розвитку морального почуття та навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології» [4].

А. Кузьмінський трактує поняття «моральне виховання» як вивчення теоретичних основ моралі, організація досвіду поведінки й діяльності, які відповідають вимогам моралі нашого суспільства» [3].

Все вищезгадане тісно переплітається з основними векторами розвитку й удосконалення духовно-морального виховання, орієнтації на загальнолюдські моральні цінності в колективах студентської спільноти, які разом із сімейними цінностями, громадянськими цінностями та національними цінностями, складають систему моральних цінностей у загальній концепції морального виховання особистості (рис. 1).

Рис. 1. Цінності духовно-морального виховання

Більшість викладачів закладів вищої освіти усвідомлюють, що результатом морального виховання у студентському середовищі має бути формування *моральної свідомості* і на її основі – *моральної культури*, прищеплення навичок і звичок гідної поведінки.

Моральна свідомість – це сукупність моральних понять, уявлень, поглядів, ідеалів, самоусвідомлення, системи моральних знань, які визначають стиль і смисл життя вихованця, формують загальне розуміння особистісного і професійного успіху, обов'язку і відданості.

Моральна культура людини, як підкреслював В. Сухомлинський, характеризується тим, що переконання стають в її житті самостійною духовною силою, яка спонукає до нових моральних вчинків.

Складовими *моральної культури* є культура етичного мислення, культура почуттів і культура поведінки, які визначають рівень опанування майбутніми педагогами морального досвіду суспільства, спроможність цілеспрямовано й послідовно дотримуватися моральних цінностей, норм, принципів та готовність до передавання цих життєвих цінностей прийдешнім поколінням. Поведінка охоплює всі сторони життєдіяльності. Тому про моральне виховання роблять висновок з поведінки вихованця. Кінцевим результатом морального виховання має бути самодіяльність, самостійність у розв'язанні моральних проблем, моральна саморегуляція та моральна зрілість, які проявляються у формуванні людини-громадянина – суб'єкта діяльності, вірного сина українського народу, спроможного і здатного зробити свідомий моральний вибір.

Аналіз наукових джерел засвідчує наявність доволі великої різноманітності теоретичних уявлень про *духовність, мораль, моральне виховання*. Розглядаючи наукові праці філософів, психологів, педагогів, зустрічаємо різні трактування поняття *духовності*. Так, у трактуванні М. Бердяєва *духовність* – це найвища якість, цінність, найвище досягнення самої людини, оскільки найвища мета – не економічна, не соціальна, а духовна [5].

Е. Помиткін визначає *духовність* як «специфічно людську рису, що виявляється в багатстві духовного світу особистості, її ерудиції, розвинених інтелектуальних і емоційних запитах, моральності» [6], а І. Бех зазначає, що *духовність* передбачає вихід за межі егоїстичних інтересів, особистої користі й зосередженість на моральній культурі людства [7]. С. Яремчук пов'язує *духовність* із працею, спрямованою до саморозвитку, що допомагає людині стати Людиною і зберігає її людяність [8].

На думку С. Ярмуся, до *духовності* входить свідома активність людського духу, яка підносить людину до ідеалу добра, – до того, що її облагороджує [9].

Духовність, за А. Богуш, – своєрідний інтелектуально-чуттєвий, емоційний стан особистості, що виявляється в позитивній поведінці й діяльності людини та характеризує цілісність її як особистості [1].

Українська народна педагогіка накопичила цінний досвід морально-етичного виховання молоді, що виражається в повазі до батьків і старших, до сімейних і громадських обов'язків, працелюбстві, доброзичливості, щирості, чуйності, взаємодопомозі. М. Стельмахович відзначає, що традиції українського національного виховання молоді – народні чесноти, норми християнської моралі, національної честі і громадянської гідності, чуйності і милосердя – класичні, а тому завжди актуальні [10].

Оскільки у визначенні процесів, що впливають на формування моральної вихованості майбутніх педагогів, психологів, нами вказано на загальнолюдські цінності, ціннісні орієнтації, моральні норми як регулятори взаємовідносин у суспільстві, звернемо увагу на цінності, що мають бути основою для формування ціннісних орієнтацій молодого покоління сучасного українського суспільства, яке ставить своєю метою утвердитися в загальнолюдському ціннісному просторі. Зазвичай, регулятором взаємин молоді в суспільстві є ціннісні орієнтації, виражені в морально-етичних ідеалах, переконаннях, принципах, почуттях, духовних цінностях, що усвідомлені й пережиті особистістю та виконують у студентській молоді орієнтувальну, регулятивну, проектувальну функції. Саме ціннісні орієнтації, на нашу думку, є одним із найважливіших структурних компонентів особистості, оскільки вони утворюють свого роду вісь свідомості, що забезпечує стійкість особистості, наступність певного типу поведінки й діяльності, яка виражається у спрямованості потреб та інтересів [11].

Майбутнім психологам необхідно усвідомити, що стійка система ціннісних орієнтацій дає змогу людині прожити життя зосереджено і продуктивно. Сформовані цінності й норми поведінки дають можливість людині бути впевненою, розвиватися і критично осмислювати цінності, щоб сформувати ідентичність.

Варто зауважити, що освіта сьогодення характеризується пошуками нових підходів у розв'язанні завдань, зумовлених викликами часу. Провідним завданням сучасної вищої школи є формування гармонійної, *духовно* багатой та національно свідомої особистості.

Духовні цінності ми розглядаємо як різні форми вираження моральних вимог: норм і принципів моралі, віри, моральних ідеалів, понять добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку, моральних якостей людини, характеристик вчинків, діяльності та стосунків тощо. *Моральні цінності* є добром і для людини, яка їх обирає, і для її оточення, на яке цей вибір впливає. У міжособистих стосунках духовними цінностями є добро і справедливість, що орієнтують на створення умов, за яких забезпечується мир і злагода між

людьми, захист людського життя. Добра воля не тільки просвітлюється змістом, в основі якого – вищі цінності, а й стверджує їх у всіх сферах людського буття [1].

Важливим також є формування ціннісного ставлення особистості майбутнього фахівця до суспільства і держави, до себе і людей, до природи, праці та мистецтва, що має виявлятися в особистісному зростанні кожного, становленні громадянина України, здатного виявляти національну гідність, успішно реалізовуватися носієм духовної культури, яка включає: моральну культуру, культуру спілкування, національну культуру, християнську морально-етичну культуру, правову культуру, економічну культуру, політичну культуру, художньо-естетичну культуру, родинно-побутову культуру й інтелектуальну культуру (рис. 2).

Рис. 2. Основні компоненти духовної культури особистості

Як свідчать дані рис. 2, особливого значення проблема духовності набуває у процесі підготовки майбутнього психолога як високоморальної особистості. Важливо підготувати фахівців, здатних до ствердження і збагачення духовних цінностей. Нові завдання потребують і нових наукових підходів та технологій підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності у закладах вищої освіти.

Трансформації, які відбуваються у сучасній системі освіти, вимагають від майбутніх психологів постійного самовдосконалення, підвищення професійної компетентності. Дуже важливим аспектом є вивчення особистісних факторів, які впливають на рівень професійного самовдосконалення психолога, врахування необхідності подальшого

розвитку його творчих якостей, оволодіння вміннями та навичками професійної самоосвіти і самовиховання.

В умовах ЗВО духовно-моральне виховання студентської молоді потрібно реалізовувати щоденно, використовуючи різні засоби, форми та методи. Так, К.Ушинський вважав, що кожен народ має свою мету виховання, свій ідеал людини і потребує відтворення цього ідеалу у вихованні [12]. Формувати загальнолюдські форми моралі в душі особистості, розбудити в неї сердечність, чуйність, порядність, доброту, людяність закликав В. Сухомлинський [13].

Практика свідчить, що, організовуючи в закладах вищої освіти різноманітні заходи з метою формування морально-духовних цінностей у студентської спільноти, педагогічні колективи формують у студентів національну спрямованість, любов до рідної мови та свого народу, ціннісне ставлення до майбутньої професії, національну гідність, шанобливе ставлення до культури, духовної спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості всіх народів, які населяють Україну.

4. МЕТОДИ ДОСЛІЖЕННЯ

У процесі дослідження використано низку теоретичних методів (спостереження, аналіз, порівняння); вивчення та узагальнення педагогічного досвіду та теоретичних засад щодо зіставлення наукових фактів і понять з метою врахування необхідності подальшого розвитку ціннісного ставлення майбутніх психологів до професійної діяльності.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІЖЕННЯ

Визначальною складовою змісту виховання студентів психологічного профілю у ЗВО є моральне виховання, яке полягає в цілеспрямованому формуванні моральної свідомості, розвитку морального почуття й формуванні звичок і навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології. Воно залежить від *моралі* – однієї з форм суспільної свідомості, сукупності загальноприйнятих норм, принципів і правил, що регулюють поведінку майбутніх фахівців. На основі морального виховання, моральної культури формується моральний ідеал, джерелами якого в українському суспільстві є народна мудрість, найкращі традиції та цінності народної педагогіки, національні традиції родинного виховання, знання з різних галузей наук, власна активна діяльність особистості і загальнолюдські цінності.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Узагальнюючи сутність попередніх думок, доходимо висновку, що формування морально-духовних цінностей у майбутніх психологів – це

багатогранний, цілісний системний процес, який забезпечує формування моральної свідомості особистості, її чуттєво-емоційної сфери, гуманного ставлення до навколишньої дійсності, здатностей вибудовувати гуманні взаємини з людьми, розуміти та творити добро і здійснювати в майбутньому свою професійну діяльність на гуманістичних засадах.

Таким чином, духовно-моральне виховання студентської молоді є цілісним процесом засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки у процесі фахової підготовки.

Перспективою цього дослідження є визначення динаміки розвитку духовно-морального виховання студентів психологічного профілю у процесі проходження педагогічної практики в умовах університетської освіти.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] А. М. Богуш, «Дефініції «духовність» і «моральність» в аспекті національного виховання в Україні», *Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах: зб. наук. пр.* Київ, Україна, Кн. 1, с. 18–23, 2000.
- [2] В. О. Сухомлинський, «Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України», *Збірник наукових праць Полтавського педагогічного ін-ту ім. В. Г. Короленка.* Полтава, Україна, Вип. 1(5), с. 4–13, 1999. (Серія «Педагогічні науки»).
- [3] Е. А. Загребельна, «Формування ціннісного ставлення до педагогічної діяльності студентів дефектологічного факультету педагогічного ВНЗ», автореф. дис. канд. наук. Курськ, Росія, 2002.
- [4] О. Вишневський, *Теоретичні основи сучасної української педагогіки*, 3-тє вид., доопрац. і доп. Київ, Україна: Знання, 2008, 566 с.
- [5] Н. А. Бердяев, *Философия свободного духа.* Москва, Россия: Республика, 1994, 480 с.
- [6] В. В. Молодиченко, *Модернізація цінностей в українському суспільстві засобами освіти (філософський аналіз).* Київ, Україна: Знання України, 2010, 384 с.
- [7] І. Д. Бех, *Виховання особистості: сходження до духовності.* Київ, Україна: Либідь, 2006, 272 с.
- [8] С. В. Яремчук, «Проблема духовності в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів», *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України*, С. Д. Максименка, Ред. Київ, Україна, Т. XIV, ч. 1, с. 397–404, 2012.
- [9] С. Ярмусь, «Досвід віри українця», *Вибрані твори*, А. Колодний, Упоряд. Київ, Україна: Світ знань, 512 с., 2002.

- [10] О. М. Степанов, та М. М. Фіцула, *Основи психології і педагогіки*, 2-ге вид., виправ., доп. Київ, Україна: Академвидав, 2006, 520 с.
- [11] І. Д. Бех, «Цінності як ядро особистості», *Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб.*, О. В. Сухомлинська, Ред. Київ, Україна, с. 8–11, 1997.
- [12] К. Д. Ушинський, *Вибрані педагогічні твори*. Київ, Україна: Радянська школа, 1949, 418 с.
- [13] В. О. Сухомлинський, «Сто порад учителеві», *Вибрані твори в 5 т.* Київ, Україна: Радянська школа, т. 2, 670 с., 1976.

FORMATION OF MORAL-SPIRITUAL VALUES FOR FUTURE PSYCHOLOGISTS IN PROFESSIONAL PREPARATION

Elena Sholokh,

Teacher of the Chair of Pedagogy
and Methods of Teaching History
and social disciplines National University
«Chernihiv Collegium» named after T. Shevchenko,
Chernihiv, Ukraine
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0996-6138>
timoshko49@gmail.com

Abstract. The article presents theoretical aspects of the formation of moral and spiritual values in the process of professional training of future psychologists. The essence of the concepts of «morality», «spirituality», «spiritual and moral values» is considered; the urgency and necessity of formation of spiritual and moral values of future psychologists in the process of professional preparation is substantiated. The components of moral culture are defined: the culture of ethical thinking, the culture of feelings and the culture of behavior that determine the level of mastery by future educators of the moral experience of society, the ability to purposefully and consistently adhere to moral values, norms, principles and readiness to pass these vital values to future generations. The main vectors of development and improvement of spiritual and moral education, orientation to universal moral values in collectives of the student community are characterized, which together with family values, civic values and national values form a system of moral values in the general concept of moral education of the individual. The article argues that the effectiveness of training future psychologists directly depends on the degree of formation of their value attitude to future professional activities. After all, the training of a future profession takes place more productively when there are strong, bright motives in the personality that cause a desire to actively engage in this activity. Valuable attitude to professional activity is an integrated quality of the person based on

professional and moral self-consciousness, the significance of which induces to be active in mastering professional knowledge, skills and abilities. An important place in the formation of a value relation to the future pedagogical profession is the formation of spiritual and moral values among students. The author of the article convinces us of the need to develop a system of values of the modern young generation on the basis of spiritual and moral orientations.

Keywords: morality, spirituality, values, future psychologists, professional training.

ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

Шолох Елена Анатольевна,
преподаватель кафедры педагогики и
методики преподавания истории
и общественных дисциплин
НУ «Черниговский колледж» им. Т. Г. Шевченко,
г. Чернигов, Украина
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0996-6138>
timoshko49@gmail.com

Аннотация. В статье представлены теоретические аспекты формирования морально-духовных ценностей в процессе профессиональной подготовки будущих психологов. Рассматривается сущность понятий «нравственность», «духовность», «духовно-нравственные ценности»; обосновывается актуальность и необходимость формирования духовно-нравственных ценностей будущих психологов в процессе профессиональной подготовки. Определены составляющие нравственной культуры: культура этического мышления, культура чувств и культура поведения, которые определяют уровень овладения будущими педагогами нравственного опыта общества, способность целенаправленно и последовательно придерживаться моральных ценностей, норм, принципов и готовность к передаче этих жизненных ценностей будущим поколениям. Охарактеризованы основные векторы развития и совершенствования духовно-нравственного воспитания, ориентации на общечеловеческие нравственные ценности в коллективах студенческого сообщества, которые вместе с семейными ценностями, гражданскими ценностями и национальными ценностями составляют систему нравственных ценностей в общей концепции нравственного воспитания личности.

В статті утверджується, що ефективність професійної підготовки майбутніх психологів напряму залежить від ступеня сформованості у них ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності. Навчання майбутньої професії протікає продуктивніше при наявності у особистості сильних, яскравих мотивів, які викликають бажання активно займатися саме цією діяльністю. Ціннісне ставлення до професійної діяльності – інтегроване якості особистості, ґрунтується на професійному і моральному самосвідомості, значимість яких спонукає проявляти активність у оволодінні професійними знаннями, вміннями, навичками. Важливе місце в системі формування ціннісного ставлення до майбутньої педагогічної професії займає формування духовно-моральних цінностей у студентів. Автор статті утверджує в необхідності розвитку системи цінностей сучасного молодого покоління на основі духовних і моральних орієнтирів.

Ключевые слова: мораль, духовність, цінності, майбутні психологи, професійна підготовка.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] A. M. Bohush, «Definitsii «dukhovnist» i «moralnist» v aspekti natsionalnoho vykhovannia v Ukraini», *Moralno-dukhovnyi rozvytok osobystosti v suchasnykh umovakh: zb. nauk. pr.* Kyiv, Ukraina, Kn. 1, s. 18–23, 2000.
- [2] V. O. Sukhomlynskyi, «Pro stan teorii i praktyky vykhovannia v osvithomu prostori Ukrainy», *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho pedahohichnoho instytutu im. V. H. Korolenka.* Poltava, Ukraina, Vyp. 1(5), s. 4–13, 1999. (Seriiia «Pedahohichni nauky»).
- [3] E. A. Zahrebelna, «Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do pedahohichnoi diialnosti studentiv defektolohichnoho fakultetu pedahohichnoho VNZ», *avtoref. dys. kand. nauk.* Kursk, Rossiia, 2002.
- [4] O. Vyshnevskyi, *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky*, 3-tie vyd., dooprats. i dop. Kyiv, Ukraina: Znannia, 2008, 566 s.
- [5] N. A. Berdiaev, *Fylosofiia svobodnoho dukha.* Moskva, Rossiia: Respublyka, 1994, 480 s.
- [6] V. V. Molodychenko, *Modernizatsiia tsinnosti v ukrainskomu suspilstvi zasobamy osvity (filosofskyi analiz).* Kyiv, Ukraina: Znannia Ukrainy, 2010, 384 s.
- [7] I. D. Bekh, *Vykhovannia osobystosti: skhodzhennia do dukhovnosti.* Kyiv, Ukraina: Lybid, 2006, 272 s.

- [8] S. V. Yaremchuk, «Problema dukhovnosti v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv», Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka Natsionalnoi APN Ukrainy, S. D. Maksymenka, Red. Kyiv, Ukraina, T. XIV, ch. 1, s. 397–404, 2012.
- [9] S. Yarmus, «Dosvid viry ukraintsia», Vybrani tvory, Uporiad. A. Kolodnyi. Kyiv, Ukraina: Svit znan, 512 s., 2002.
- [10] O. M. Stepanov, ta M. M. Fitsula, Osnovy psykholohii i pedahohiky, 2-he vyd., vyprav., dop. Kyiv, Ukraina: Akademvydav, 2006, 520 s.
- [11] I. D. Bekh, «Tsinnosti yak yadro osobystosti», Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk.-metod. zb., O. V. Sukhomlynska, Red., Kyiv, Ukraina, s. 8–11, 1997.
- [12] K. D. Ushynskiy, Vybrani pedahohichni tvory. Kyiv, Ukraina: Radianska shkola, 1949, 418 s.
- [13] V. O. Sukhomlynskyi, «Sto porad uchytelevi», Vybrani tvory v 5 t. Kyiv, Ukraina: Radianska shkola, t. 2, 670 s., 1976.